INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

26-28 MAY

Proceedings Book

EDITORS:
PROF. DR. BÜLENT CERCİS TANRITANIR
ASSOC.PROF. DR. AYDIN GÖRMEZ
RAKHAT MANEKE

ISBN 978-625-8323-26-9

International Symposium on Literature, Culture and Language

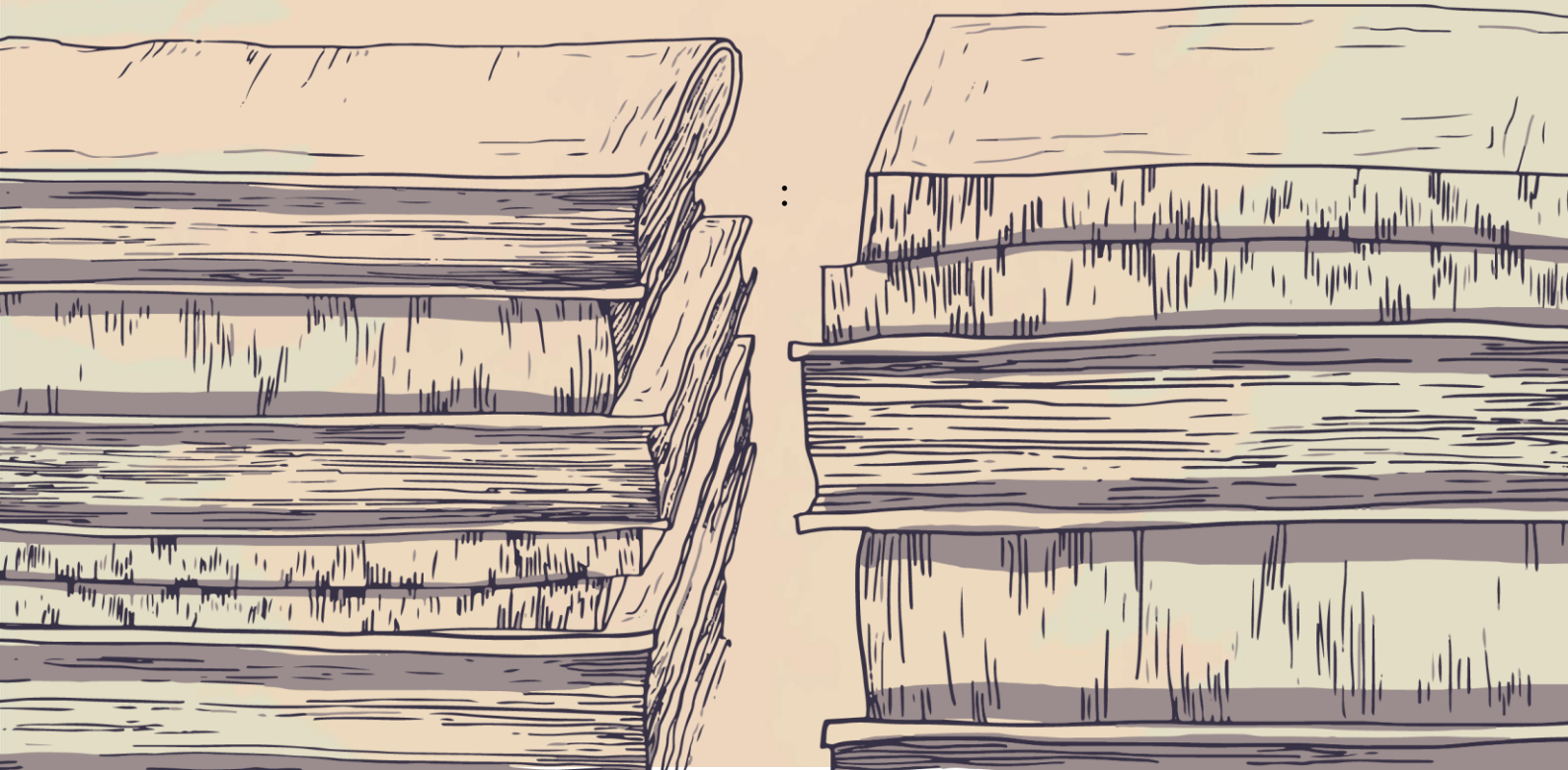
Van Yüzüncü Yıl University
Department of English Language and Literature-School of Foreign Languages
(On the occasion of the 40th Anniversary of Van Yüzüncü Yıl University)
-VAN-

May 26-28, 2022

Congress Program

Online

Meeting ID: 876 5294 8400
Passcode: 262626

26.05.2022 Session-1 / Hall-2	Ankara Local Time 10:00–12:30	ID: 876 5294 8400 Passcode: 262626

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. İbrahim EKİCİ

Authors	Affiliation	Presentation title
Assist. Prof. Dr. İbrahim EKİCİ	Recep Tayyip Erdoğan University	DERİN VE YÜZEY YAPI KAVRAMLARI BAĞLAMINDA DİLLERİN ARASI AKTARIMIN İMKÂNI VE SINIRLILIKLARI: KUR'ÂN MEALLERİ ÖRNEĞİ
Assist. Prof. Dr. Yüksel ÇELİK **Ersin AKDAĞ**	Erciyes University	ABU 'ALI EL-FARISI AND THE EXAMINATION OF THE WORK TITLED 'AL-IDÂH AL-'ADUDİ'
Mehmet Faruk GEYLANİ **Assoc. Prof. Dr. Habil Nazlıgül**	Erciyes University	USE OF HADITH IN THE MENAKIBS (SPECIALLY OF IMAM EBU HANIFE AND IMAM SHAFII MENAKIBS)
Yusuf DOĞAN **Assist. Prof. Dr. Ayşe Geze MEYDANOĞLU**	Fırat University	IBN JINNI'S APPROACH TO IRREGULAR USES IN LANGUAGE METHODOLOGY
Emrullah TOPRAK **Assoc. Prof. Dr. Mehmet KILIÇARSLAN**	Nevşehir Hacı Bektaş Veli University	A PREACHER İN THE 17th CENTURY VÂNİ MEHMED EFENDI "SCIENTIFIC PERSONALITY AND WORKS"
Mücahit TENEKECİ	Zonguldak Bülent Ecevit University	AHMED-I HANÎ'S LIFE, WORKS AND APPROACH OF TEVHID
Esmira AGHAMİRZAYEVA	Azerbaijan State Pedagogical University	BORROWINGS IN THE ENRICHMENT OF VOCABULARY OF LANGUAGES
Assoc. Prof. Dr. Rəhilə HÜMMƏTOVA	Azerbaijan State Pedagogical University	POSSIBILITIES OF USING ADDITIONAL ADJECTIVES AND NUMBERS IN IMADADDIN NASIMI'S POETRY IN MODERN AZERBAIJANI LITERARY LANGUAGE
Assist. Prof. Dr. Halil İbrahim HAKSEVER	Ondokuz Mayıs University	SEARCHING FOR TRACES OF RELIGION IN THE LINKS OF OUR CLASSICAL POETRY
Online Session		

CONTENT

SYMPOSIUM ID	**I**
SCIENTIFIC COMMITTEE	**II**
PHOTO GALLERY	**III**
PROGRAM	**IV**
CONTENT	**V**

Author	Title	No
Ebülfez EZİMLİ	JALIL MAMMADGULUZADE: POETIC OF THE WORD "MOLLA NASRADDIN"	1
Sami BOZKONT	A PSYCHOANALYTIC READING OF ELIZABETH GASKELL's WIVES and DAUGHTERS	16
Meltem GÜL Cahit SAĞIRDAĞ	REFLECTIONS OF THE MENTAL VERBS IN THE ABUŞKA DICTIONARY ON THE DIALECTS OF CURRENT ANATOLIAN	21
Mübeccel BULUT Abdurrahman BİLEN	FROM PAST TO TODAY EYE DISEASES AND TREATMENT IN ANATOLIAN CULTURE	35
Esra (LÜLE) MERT	EXAMINATION OF THE TURKISH TEACHING PROGRAM IN 2019 IN TERMS OF LINGUISTIC FIELD	38
Esra (LÜLE) MERT	AN EXAMINATION OF THE CHILD'S BOOK TITLED "LADDER CLIMBING TO THE PAST" WITHIN THE FRAMEWORK OF PEIRCE'S NONLINGUISTIC SIGNIFICANT THEORY	78
Merve NUR TUĞTEKİN AYDIN Bülent CERCİS TANRITANIR	CUBAN EFFECTS THROUGH THE MAMBO KINGS PLAY SONGS OF LOVE AND OUR HOUSE IN THE LAST WORLD BY OSCAR HIJUELOS	104
Feryal ÇUBUKÇU Meryam AYAN	RECONSTRUCTING AND DECONSTRUCTING COURAGE IN ROSETTI'S GOBLIN MARKET AND BROOKS' SADIE AND MAUD POEMS	112
İbrahim EKİCİ	THE POSSİBİLİTİES AND LİMİNATATİONS OF INTERLİNGUAL TRANSMİSSİON İN THE CONTEXT OF DEEP AND SURFACE STRUCTURE CONCEPTS: THE EXAMPLE OF QUR'ANİC TRANSLATİONS	117
Elçin GALİPOĞLU	AZERBAİJANİ NOWRUZ AS THE SUSTAİNER OF NATİONAL VALUES	126
Halil İbrahim HAKSEVER	SEARCHING FOR TRACES OF RELIGION IN THE COUPLETS OF OUR CLASSICAL POETRY	134
Joyce CRISTINA Sebastıão DE MATTOS Marsıel PACÍFICO	HOW AEROBIC EXERCISE CAN FAVOR THE CONSOLIDATION OF LONGTERM MEMORY IN TEACHING-LEARNING RELATIONS?	141
Miriam SALOMÃO Marsiel PACÍFICO	THE OBJECTIVE HERMENEUTIC'S METHODOLOGY IN EDUCATION: AN EMANCIPATORY ANALYSIS IN THE POINT OF VIEW OF CRITICAL SOCIAL THEORY	152
Ajda BAŞTAN	A READER-RESPONSE CRITICISM: THE DILEMMA OF HOMELAND AND ABROAD IN THE BEAUTY QUEEN OF LEENANE	158

DERİN VE YÜZEY YAPI KAVRAMLARI BAĞLAMINDA DİLLER ARASI AKTARIMIN İMKÂNI VE SINIRLILIKLARI: KUR'ÂN MEALLERİ ÖRNEĞİ

THE POSSİBİLİTİES AND LİMİNATATİONS OF INTERLİNGUAL TRANSMİSSİON İN THE CONTEXT OF DEEP AND SURFACE STRUCTURE CONCEPTS: THE EXAMPLE OF QUR'ANİC TRANSLATİONS

Dr. Öğr. Üyesi. İBRAHİM EKİCİ
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi
ORCID No: 0000-0003-3459-0419

Özet

Diller arasında aktarımı/tercümeyi veya daha gelen ifade ile dili farklı olanlar arasında her türden iletişimi mümkün kılan şey bu dillerin temelde benzer kurgular üzerine binâ ediliyor olmalarıdır. Zira ister dilsel ister genel gösterge bakımından, her ne şekilde olursa olsun zemin ortaklığı bulunmayan bir muhitte iletişimden söz etmek de mümkün değildir. Bu, aynı çevredeki günlük hayatta böyle olduğu gibi küresel bağlamda da böyledir. Aksi takdirde ortada bir ufuk örtüşmesizliği söz konusu olur ki burada iletişimden söz etmek mümkün olmaz. Bu düşüncenin izlerini İslâm ilim geleneğinin dil mecrâsında ortaya konulan çalışmalarda sürmek mümkündür. Zira bunu Sîbeveyh (180/796), İbn Cinnî (392/1002), İbn Hişâm (761/1360) ve özellikle bu konu özelinde müstakil bir eser te'lîf etmiş olan Abdulkâhir el-Cürcânî'de (471/1078-79) görmek mümkündür. 20. Yüzyıl dil çalışmalarında artık bu düşünce çerçevesinde ortaya müstakil teoriler konulmuştur ki, N. Chomsky ve onun etrafında gelişen düşünce hareketlerini ve bu hareketler çerçevesinde ortaya konulan kavramsal çeşitliliği mesela deep structure/derin yapı, surface structure/yüzey yapı bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Ancak her ne kadar diller iletişimi mümkün kılacak şekilde temelde benzer bir zemin üzerine kurgulanmış olsa da bu dillerin her birisi, kendisini bir diğerinden ayırt etmemizi mümkün kılan farklı şekilsel ve temel bazı mümeyyiz vasıflara da sahiptir. Aksi takdirde bütün dünyada tek bir dilin konuşulduğundan söz etmek gerekirdi ki böyle bir şeyi dillendirmenin en basit ifadeyle vakıayla uyumlu olmadığı izahtan vârestedir. İşte bu bildiride biz bazı noktalarda diller arası aktarım esnasında dillerin birbirlerinden farkı özellikleri bulunması sebebiyle bazı inceliklerin bazen aktarılamadığını ortaya koymaya çalışacağız. Bunun örneklemini Kur'ân'dan seçtiğimiz bazı ayetler oluşturacaktır. Bu bağlamda seçilen ayetlerin anlamlarının ilgili ayetlerin dil yapılarının gereklerine uygun bir şekilde meallere ne derece yansıtıldığı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap dili, Derin Yapı, Yüzey Yapı, Kur'ân, Tercüme

Abstract

What makes possible the transfer/translation between languages or any kind of comminication between those whose language is different is that these languages are basically built on similar constructs. Because it is not possible to talk about communication in an environment where there is no ground commonality in any way whether linguistically or in terms of general signification. This is just true in the global context as it is in everyday life in the sorrounding area. Otherwise, there will be a mismatch of horizons where it is not possible

to talk about comminication. It is possible to trace the traces of this thought in the studies put forward in the language medium of the Islamic scientific tradition. Because it is possible to see this in Sîbeveyh, İbn Cinnî, İbn Hişâm and ecpecially in Abdulkâhir al-Curcânî who wrote an independent work on this subject. In the 20th century language studies independent theories have been put forward within the framework of this thought, such as N. Chomsky and the thought movements that developed around him and the conceptual diversity recealed within the framework of these movement such as deep structure/البنية العميقة, surface structure/ البنية السطحيّة it is possible to evaluate in this context. However, although language are basically built on a similar ground to enable comminication each of these languages also has different formal and basic distinctive features that it possible for us to distinguish itself from the other. Otherwise it would be necessary to mention that only one language is spoken in the whole world which is beyond the explanation that uttering such a thing is not compatible with the reality in the simplest terms. İn the paper we will try to reveal that some subtleties somtimes cannot be converyed due to the fact that languages have different feature from each other during the transfer between languages. Some verses from the Quran will form the sample of this. In this context it will be discussed to what exten the meanings of the selected âyât of Qur'ân is reflected in the translations in accordance with the language stuctures of the relevant âyât of Qur'ân.

Keywords: Arabic, Kur'ân, Deep Structure, Surface Structure, Translate

1. GİRİŞ

Dil insanlığın ortak ve mümeyyiz bir niteliği olması açısından bütün dönemlerde tüm toplulukların inceleme konusu olmuştur. Konu ve araştıranların belli açılardan birbirine yakın veya ortak olmaları, incleme sonucunda birbirine yakın bulgular ve değerlendirmelerin ortaya çıkmasına, gayet doğal olarak, sebep olmaktadır. Bazen bu incelemeler daha sonra farklı topluluklarda yapılacak çalışmalara mesned veya ilham kaynağı da olabilmektedir.

Kur'ân Allah Te'âlâ'nın insanlığa, bir insan[3] aracılığıyla ve bir beşer diliyle gönderdiği son vahiydir. Çeşitli ayetlerde Kur'ân'ın Arapça bir kitap olduğu[4] ifade edilmektedir ki bu yine Kur'ân'ın ifadesiyle anlama ve gereğini yapma ile[5] muhataplara açıklayabilmenin (beyân)[6] gereğidir. Allah Te'âlâ'nın insanlara onların diliyle hitap etmesini, bu mesajın anlaşılabilmesi için mesajın aktarımı için araç olarak kullanılan dilin çok iyi kavranmış olmasını gerektirmektedir. Bu anlam olayının gerçekleşmesi için doğrudan ilgili dil üzerine yapılmış olan çalışmaların öncelikle incelenmiş olması zorunludur. Ancak bir sonraki bölümde biraz daha teferruatına girileceği ve az öncede ifade edildiği üzere neticede bir insan dili olgusundan bahsediliyor olması farklı diller alanında yapılmış çalışmaların ve bu çalışmalar esnasında ortaya konulan yaklaşımlardan istifade edilmesi ilmin insanlığın ortak birikimi olması gerçeğinin de doğal bir neticesidir.

[3] Kur'ân-ı Kerîm'de; قُلْ لَوْ كَانَ فِي الأرضِ مَلَئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولاً. buyrulmaktadır (İsrâ 17/95). Buna göre yeryüzünde şayet insanlar değil de melekler olsaydı onlara muhatap olarak bir melek gönderilirdi. Dolayısıyla kendilerine hitap da kendi dillerince olurdu.

[4] Yûsuf 12/2, Şu'arâ 26/192-195, Zümer 39/28, Zuhruf 43/3.

[5] Zümer 39/28.

[6] İbrahim 13/4.

Biz bu bildiride muhatapları bütün insanlık olan Kur'ân-ı Kerîm özelinde diller arası aktarımının insan dil(ler)inin bazı hususiyetleri açısından imkânları ile yine bazı farklılıkları neticesinde ortaya çıkan sınırlılıklarını ele almaya çalışacağız. Bunu yaparken çağımızın dil bilimin uzmanlarından N. Chomsky etrafında şekillenen üretici-dönüşümsel dilbilim kuramının temel kavramlarından derin ve yüzey yapı (deep-surface structure/ البنية العميقة - السطحيّة) kavramlarını kullanacağız. Bu dilbilimcinin ve onun kavramlarının kullanılacak olmasının iki sebebi var. Birincisi az önce ifade edilmişti. Buna göre insanlık için ortak olan bir şeyin incelenmesinde bütün insanların gayretlerinden ve birikimlerinden istifade edilebilir. İkincisi, modern Arap dili araştırmalarında N. Chomsky'nin adının çok kere Arap Dili çalışmalarının önemli isimlerinden birisi olan Abdulkâhir el-Cürcânî ile beraber veya irtibatlandırılarak ele alınıyor olmasıdır. Araştırma ve bulgular kısmında bildirinin temelini oluşturan bu mesele daha etraflıca ele alıcaktır.

2. ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Derin ve yüzey yapı kavramları Noam Chomsky etrafında şekillenen ve bazı dil bilimciler tarafından geliştirilmiş üretici ve dönüşümsel dilbilim kuramı kapsamında dile getirilen iki önemli kavramdır.[7] İngilizcede deep ve surface structure şeklinde ifade edilen bu kavramlar Arapçaya البنية العميقة ve البنية السطحيّة şeklinde aktarılmıştır. Tabiki bu kavframlar insanın en mümeyyiz vasfı olan dil melekesinin bütüncül olarak anlamlandırılması uğraşısının bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır. Kuram içerisinde bu kavramların birincisi bütün dillerin arka planda, temel işleyiş tarzlarında, mantık tabanında veya anlam boyutunda birbirinden çok farklı olmadığını,[8] hatta bu alanda birbirlerinin aynı işleyiş tarzına sahip olduklarını ifade etmektedir. İkinci kavram ise insanın sahip olduğu özel dili ifade ederken temelde diğer dillerle benzer veya aynı işleyişe sahip olan bu dilin diğerlerinden görüntü ve kelime boyutunda farklılıaştığını ifade etmektedir.[9]

Söz gelimi bütün dillerin mantık yapısında bir ifade kurgulanırken en az iki kelimenin birbirine bağlanması/isnâd edilmesi gerekir. Bu iki kelimenin birisi yüklem/yargı/müsned diğeri ise bu yüklemin kendisine yüklendiği özne/müsnedun ileyh konumundadır. Bu ifadenin tabanını oluşturmaktadır.[10] İki kelime arasındaki bu isnâd olayı ise ifadenin kullanıldığı durumun gereklerine uygun olacak şekilde (muktezây-ı hâl) farklı tarzlarda olabilir. Bu

[7] Berke Vardar v. dğr., *Yirminci Yüzyıl Dilbilimi* (İstanbul: Multilingual, 1999), 272-276; Mehmet Rifat, *Dilbilim ve Göstergebilimin Çağdaş Kuramları* (İstanbul: Düzlem Yayınları, 1990), 58-64.

[8] Abdulkâhir el-Cürcânî'nin 'kelâm-ı nefsî' diye ifade ettiği şeyin genel anlamda 'söz'ün (edim) tüm insanların zihnindeki arka planına işaret etmesi dilin derin yapısına dair bir idrakin olduğunu hissettirmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Temmâm Hassân, *Makâlât fi'l-luğa ve'l-edeb III* (Kahire: 'Âlemu'l-Kutub, 2006), 334; Ahmed Kâzım el-'Attâbî, "Ru'ye fi'l-menheci't-tahvîlî", *Mecelletu Kulliyeti't-Terbiye bi-Câmi'ati Vâsıt* 1/6 (2009), 30. Beşer dilinin bu tür derin yapılarını araştırmak insanlığa kendisini tanıyabileceği çok önemli bir alana ışık tutmak anlamına gelecektir. Bkz. el-'Attâbî, ""Ru'ye fi'l-menheci't-tahvîlî", 30. Modern dönemde dil ve zihnin işleyişi arasındaki irtibatı inceleyen çalışmalar bu ışığı aramaktadırlar. John R. Searl'in Muhittin Macit ve Cüneyt Özpilavcı tarafından *Bilinç ve Dil* şeklinde dilimize tercüme edilen çalışması bunun güzel bir örneğidir. Bkz. John R. Searl, *Bilinç ve Dil* (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005).

[9] N. Chomsky dillerin paylaştıkları ortak gramer yapısını 'univeral set' şeklinde ifade ederken dillerin birbirlerinden farklılaştıkları veya bağımsız oldukları yani genel olarak yüzey yapı diye ifade edilen kısmı için 'particular grammar' ifadesini kullanmaktadır. Noam Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax* (Cambridge: The M.I.T Press, 1972), 65.

[10] Rifat, *Dilbilim,* 63.

üslûblar N. Chomsky'nin düşüncesinde dönüşüm kurallarına denk gelmektedir.[11] Konuşanın kendi dilinin kelime varlığından seçtiği kelimeler giydirdiği ve gerekli dönüşüm kullarına tabi kılınarak bir görünürlük kazanan soyut alt tabandaki mana (derin yapı) artık muhâtaba aktarılmak üzere yüzey yapıya aktarılmış olmaktadır.[12]

Buraya kadar anlatılanlar basit bir örnekle ifade edilecek olursa. Her dilde bir gelme eylemi/yüklemi/müsned bir özne/fâil/müsnedun ileyhe isnad edilebilir yani yüklenebilir. Bu isnâd olayında yüklem/müsned fiil de olabilir isim veya sıfat da olabilir. Birinci cümlede sözgelimi Türkçe ve Arapçada cümle fiil cümlesi olurken ikinci durumda ise isim cümlesi olur. Şayet bu iki kelime arasındaki isnad durumu karşı taraftan bilgi aktarımını amaçlıyorsa buna düz cümle, Arapçadaki karşılığıyla haber cümlesi, yok melesa bu isnad bir bilgi talep edilecek şekilde yapılırsa karşımıza bir soru/istifhâm cümlesi çıkar.[13]

Buna göre;

Gelme + Ali şeklinde iki kelime yüklem ve özne (müsned-müsnedun ileyh) olarak birbirine bağanabilir. Bu durumda ya bilgi aktarımı kastedilir ki; Ali geldi. şeklinde bir fiil cümlesi oluşur. Şayet bilgi talebi (istifhâm) kastediliyorsa; Ali geldi mi? şeklinde bir soru/istifhâm cümlesi kurulmuş olur. Bu üslûpları (dönüşüm kurallarını) belirleyen şey tamamen cümlenin kurgulandığı durumun gerekleridir (muktezâ-i hâl). Ve bu kurgular temelde bütün dillerde aynıdır. Yani Ali'nin gelmesi veya Ali'nin gelip gelmediğininz sorgulanması durumu bütün dillerde derin yapı olarak aynıdır. Ancak bu durum dile getirilirken bir Arap; جاء عليٌّ. veya هل جاء عليٌّ؟ derken bir İngiliz de Ali came. veya Did Ali come, der. Meselenin teorik tarafı yaklaşık olarak bu şekilde özetlenebilir.

Benzer veya yakın değerlendirmelerin farklı kültür ve dinlerden farklı ilim adamları tarafından farklı zamanlarda dile getirilmiş olması da gayet normaldir. Zira aynı olguyu anlamlandırmaya çalışan ilim adamlarının benzer şeyler söylemiş olmaları gayet anlaşılır bir durumdur. Söz gelimi Arap dili alanında önemli eserler vermiş olan Abdulkâhir el-Curcânî'nin daha sonraları nazm teorisi[14] olarak ele alınan ve *Delâilu'l-i'câz* adlı eserinde genel olarak dile dair ortaya koymuş olduğu değerlendirmeler çağımızda N. Chomsky'nin yapmış olduğu değerlendirmelere benzer mahiyettedir.[15] Günümüz dilbilim çalışmalarında dizin olarak karşılanan olguya el-Cürcânî'nin nazım ve terkîb terimlerini kullanarak dikkat çekmiş olması önemlidir. Onun bu kavramları aslında Arapçayı da aşan, dil olgusunun geneli için kullandığı

[11] Vardar, *Yirminci Yüzyıl Dilbilimi,* 275.

[12] Rifat, *Dilbilim,* 62-63. Vardar, *Yirminci Yüzyıl Dilbilimi,* 274-276.

[13] Arapçada haber cümlesi isim ve fiil cümlesini kapsamına alırken istifhâm (soru) cümlesi inşâ terimi ile ifade edilen bir dizi cümleden sadece birisidir. Bu cümle türleri için, başka bir ifadeyle Arapçada derin yapıdaki mantıkî düzlemdeki manaları yüzey yapıya aktarırken başvurulan dönüşüm kuralları hakkındaki ayrıntılı bilgi için bkz. Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Muhammed b. 'Ali es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'ulûm,* thk: 'Abdulhamîd Hindâvî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1971), 251-254, 414-431.

[14] Temmâm Hassân, *Makâlât,*334.

[15] Aradan asırlar geçmesine rağmen sonrakinin geliştirmiş olduğu kuramı öncekinden bütünüyle aldığı şeklinde anlaşılacak değerlendirmeler yapmak mümkün değildir. Bu açıdan Dr. 'Âtıf Abdulaziz el-Mu'avviz'in makalesinin sonuçlar kısmındaki 7. Bulgusunun çok iddialı olduğunu düşünmekteyiz. Bkz. 'Âtıf Abdulaziz el-Mu'avviz, "Usûlu nazariyyeti'n-nahvi't-tehvîlî 'inde 'Abdulkâhir el-Cürcânî (H371)", *'Ulûmu'l-luğa,* 10/4 (2007), 256. Kanaatimizce arada benzerlikler olduğunu söylemek, daha önce de ifade edildiği gibi incelenen konunun özellikleri bakımından, mümkündür. Ya da Chomsky'nin İbrânî asıllı olması, babası ve hocasının da Arapçayı iyi bilmesi, kendisinin de bazı kitaplarında Arapça kelimelerden örnekler vermesi en fazla Cürcânî'nin kitaplarını tetkik etmiş ve onlardan etkilenmiş olabileceği düşüncesine imkân verir.

anlaşılmaktadır. Özellikle el-Cürcânî'nin dil(ler)in arka planı ile ilgili yapmış olduğu değerlendirmeler esnasında dile getirmiş olduğu "me'âni'n-nahv" kavramı[16] N. Chomsky'nin deep structure diye isimlendirdiği şeye çok benzemektedir. el-Cürcânî'nin daha sonraları "nazm teorisi" olarak ele alınacak bu yaklaşımları içerisinde anlamı oluşturuna asıl yapı olarak sunulan bu "me'âni'n-nahv" kavramı üzerinde durulması önem arzeden bir unsurdur.

Son dönemde el-Cürcânî üzerine yapılan çalışmalarda N. Chomsky'nin kuramı içerisindeki bu kavram ve düşüncenin el-Cürcânî'den mülhem olduğu ifade edilmektedir. Ancak az önce ifade edildiği gibi benzer olgular üzerine çalışan farklı dönemlerde yaşamış olan farklı ilim adamlarının benzer şeyler söylemiş olmaları gayet anlaşılır bir şeydir. Her ne kadar dillerin derin yapılarına dair nüve şeklinde bir düşünce el-Cürcânî'de olsa da asırlar sonra gelmiş N. Chomsky'nin bu düşünceyi bütünüyle el-Cürcânî'den aldığını söylemek mümkün değildir.

Bu ayrım bize genel anlamda dilin işleyişinin nasıllığına dair bir çerçeve çizerken aslında yine insanlığın dil olgusuna dair bir değerlendirmeye de imkan sunmaktadır. Bu imkan şudur: Dillerin temelde işleyin tarzı olarak birbirinin benzeri bir yapıya ya da aynı işleyiş tarzına sahip olmaları aslında bize insanların iletişimine dair bir alan açmaktadır. Zira zihinsel planda dillerin birbirine benzer veya aynı işleyiş tarzına sahip olmaları farklı dilleri konuşuyor olsa da bu insanlar arasında tercüme yoluyla da olsa bir irtibat imkanı sunmakta, farklı dillerde kaleme alınmış kitap veya başka tür eserlerin de birbirine aktarımını mümkün kılmaktadır. Zira bu ortak arka plan aslında dillerin birbiriyle irtibat kurduğu örtüşme alanlarıdır. Bu bize diller arası aktarımın imkânını ifade etmektedir. Şayet dillerin derin yapıdaki ortaklıklarından söz edilmeseydi diller arası aktarımdan veya farklı dilleri konuşan kimselerin birbirleri ile herhangi bir şekilde iletişim kurmaları imkanından söz edilemezdi. Zira bu durumda birbiri ile farklı ufuklara ait, aralarında herhangi bir örtüşmenin bulunmadığı tamamen birbirinden kopuk boyutlardan söz edilir olurdu.

Diğer taraftan yüzey yapıdaki farklılıklar aslında farklı dillerden bahsetmenin imkânını sunmaktadır. Zira derin yapıda birbirinin aynı veya benzeri olan diller yüzey yapıda da birbirinin aynısı veya benzeri olsaydı farklı dillerden bahsetme imkânı kaybedilmiş olur ve ortada tek bir dil veya en iyi ihtimalle bir dilin farklı lehçeleri olurdu. Bu açıdan yüzey yapıdaki farklılıklar dillere müstakil bir varlık imkanı sunan mümeyyiz vasıf mahiyetindedir. Bu yüzey yapının dillere sunduğu müsbet bir alandır. Bu açıdan bu bir imkân olarak değerlendirilebilir. Ancak yüzey yapıdaki farklılıkların yol açtığı bir başka durum daha vardır ki bu, başlıkta da ifade edilen sınırlılıkların sebebi olarak görülmektedir. Şöyle ki, yüzey yapının birbirinden müstakil varlık imkanı sunduğu diller arasında derin yapıdaki benzerliğe dayalı olarak aktarım mümkün olsa da dillerin yüzey yapıdaki farklılıkları bu diller arasındaki aktarımın hiçbir eksiklik olmadan olduğu gibi gerçekleşme imkânını sınırlandırmaktadır. Zira dillerin ifade üslüp ve şekillerinin birbirinden farklı olması, ki bu farklı dillerden bahsetmenin dayanağıydı, diller arasındaki aktarımda bir takım eksikliklerin kalmasını çoğu zaman zorunlu kılmaktadır. Tercüme özelinde, tercümenin sevilen bir ihanet olarak ifade edilmesinin sebebi de belki de budur.

Meselenin örneklemine geçecek olursak. Biz bu konuyu Kur'ân'dan birkaç ayet üzerinden Türkçe mealler çerçevesinde ele almayı düşündük. Tabiki Kur'ân'ın tamamının bu

[16] 'Abdulkâhir el-Cürcânî, *Delâilu'l-icâz,* thk: Muhammed Altuncî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'Arabî, 1999), 293-295.

kısa incelemde ele alınması imkansızdır. Bunun, bu bildirinin sınırlarını alan bir şey olması yanında zaten maksadı ifade etmeye birkaç örnek yeterli olacaktır. Başta da ifade edildiği üzere Allah Te'âlâ insanlığa göndermiş olduğu son vahyinin Arapça olmasını takdir etmiştir. Bunun hikmetinin ne olduğu bahsi diğerdir.[17] Biz burada örnek olarak üç tane ayeti ele almaya çalışacağız.

Bunların birincisi; إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ. ayetidir.[18] Daha önce açıklandığı üzere diller arasında ortaklık alanlarının olması doğal olarak bu ayetin farklı dillere aktarılmasını mümkün kılmaktadır. Ancak yine ifade edildiği üzere dillerin kendilerine varlık alanı oluşturan birbirinden farklı hususiyetlerinin olması bu aktarımda bir takım açıklıkların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Öncelikle üç farklı mealde bu ayete nasıl anlam verildiğine bakalım.

- "Kur'ân-ı biz indirdik, Biz. O'nun koruyucuları da şüphesiz ki, Biziz.[19]
- "Şüphesiz o Zikr'i (Kur'ân'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz."[20]
- "Hiç şüpheniz olmasın ki öğütlerle dolu bu Kur'ân'ı indiren biziz! Yine hiç şüpheniz olmasın ki onu tebliğ eden Peygamber'i karıyan da biziz."[21]

Ayetin tercümesinde başka bir ifadeyle Türkçeye aktarımında ikinci mealde üç, diğer mealde ise iki adet pekiştirme/te'kîd unsuruna yer vermiş olmalarıdır. Bu Türkçenin pekiştirme unsurlarına terkip içerisinde fazlaca yer verme eğilimi olmayan bir dil olmasına bağlanabilir. Ancak ayetin Arapçasına baktığımızda biz, şuan ki bilgilerimize dayanarak, altı farklı pekiştirme/te'kîd unsuru görmekteyiz. Bunlar إنَّ x2, te'kid lâmıx2 ve ayetin her iki tarafının da isim cümlesi ile başlamış olması (x2)dır. Zira Arapçada isim cümlesi tek başına başka bir te'kîd edatına ihtiyaç duymaksızın fiil cümlesinden daha vurgulu bir ifadedir. İşe Arap dilinin pekiştirmeli/te'kîdli usluba daha meyyâl ve uygun olması Arapça bir ifadenin farklı bile aktarılırken bu te'kîd unsurlarının tamamının yansıtıl(a)maması gibi bir durum ortaya çıkarmaktadır ki biz bunun sebebinin diller arasındaki yüzey yapı farklılıklarının sebep olduğu sınırlılıklar olduğunu düşünüyoruz. Zira tespit edilen tüm te'kîd unsurları bütünüyle yansıtılmaya çalışılsa karşımıza; *Kur'ân'ı kesinlikle ve şüphesiz biz indirdik biz, onu karuyacak olan da kesinlikle elbette biziz, biz*, gibi bir ifade çıkar. Bu ayet Arapçanın terkîp/dizini ile ilgili bir örnek olarak değerlendirilebilir.

İkinci ayet grubu, Arapçadaki kelime yapılarına yani sarfa (morfolojisi) dayalı yüzey yapı farklarına dairdir. Bunların birincisi; وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ. ayetidir.[22] Öncelikle bu ayetin me'alini ilk ayetteki meallerden sırasıyla görelim:

- "Kendilerine rızık olarak verdiklerimizden (Allah yolunda) harcarlar."[23]
- "Kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar."[24]

---

[17] Bununla alakalı Kur'ân-ı Kerîm'de; اللهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ. buyrulmaktadır. (En'âm 6/124). Buna göre risâletin/peygamberliğin nerede, ne zaman ve kime verileceğini ancak Allah bilir ve belirler.

[18] Hicr 15/9.

[19] H. Basri Çantay, *Tefsirli Kur'ân Meâli* (İstanbul: Risale, 2014), 2/32. Biz kelimesinin ilk harfi mealin kendisinde büyük harfle yazılmıştır.

[20] Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli* (Ankara: Özgün Matbaacılık, 2006), 261.

[21] Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri* (Ankara: Ankara Okulu, 2015), 301. Bu mealde ilgilendiğimiz konu dışındaki anlam tercihleriyle ilgili yorum yapılmayacaktır.

[22] Bakara 2/3.

[23] Çantay, *Tefsirli Kur'ân Meâli,* 1/21.

[24] Altuntaş ve Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meâli,* 1.

- "Kendilerine bahşettiğimiz maldan-mülkten Allah'a itaat ve insanlık uğruna harcarlar."[25]

Ayetteki يُنفِقون fiili arapçadaki mezîd (köke ekleme yapılarak elde edilen) kelime kalıplarındandır. Kelime genelde harcama yapmak veya iktisâdî durumu iyi olanların Allah rızası için durumu daha dar olanlara yönelik olarak harcama yapmak anlamında ele alınır ki bu genel olarak doğrudur. Verilen üç mealde de bu anlam esas alınmıştır. Ancak أنفق kelimesi tek başına ele alındığında aslında bu vb. ayetlerde ifade edilen anlamın hangi şekilde ve hangi amaçla olursa olsun sadece dışa dönek bir harcamayı ifade eder gibi gözükmemektedir. Bu, bu ifadenin namaz kılma ve zekat verme ifadesinden sonra gelmesinden ve kelimenin sarf (morfolojik) köküyle ele alması durumunda kendisini ele vermektedir. Şöyle ki bu mezîd kalıbın kökü نفق kelimesidir. Bu kelime İslâm öncesi kullanımda çöl tavşanının yuvası anlamına gelirken İslâm'la beraber da nifâk (iki yüzlülük) anlmı kazanmıştır. Modern Arapçada da araba vb. tüneli için kullanılmaktadır. Her üç kullanımda da ortak nokta bir, iki taraflılığın veya iki yüzlülüğün olmasıdır. Zira kelimelerin aynı kökten geliyor olmaları bir manada ortak olmalarını gerektirir. Peki نفق kökünün başına أ (hemze) eklediğimizde yani kelime أ+نفق olduğunda bu sarf (morfoloji) bakmından ne ifade etmektedir? Arapça sarf ilmi açısından bilmekteyiz ki kökün başına hemze eklenerek elde edilen if'âl bâbının köke kattığı anlamlardan birisi de kökteki hükmü izâle etmesi başka bir ifadeyle ortadan kaldırmasıdır. Yani نفق kökünde nifâk anlamı olduğuna göre أنفق kelimesinin bir anlamının da nifâkı ortadan kaldırmak olması gerekir. Bu tahlîlle ilgili ayete baktığımızda ayetin, sadece varlıklı kimselerin dışa dönük harcamalarını değil (ki bu anlam vardır) aynı zamanda Allah için yapılan bu harcama ile kişinin kendi içine dönük bir eylemde bulunarak kendilerini nifâktan kurtarmaları dolayısıyla ayetin öncesinde ifade edilen namaz ve zekatın da nifaktan arındırılarak halis bir hâl almalarının sağlanmasını ifade ettiği görülür. Bu, kelimenin tek bir ifadeyle aktarılmasını sınırlandıran Arapçanın kelime (sarf) yapısıyla ilgili bir durumdur.

Bu bağlamda ele alacağımız ikinci ayet; إِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ والْإِحْسَانِ وَإِيتَائِ ذِي الْقُرْبَى. ayetidir.[26] Aynı şekilde ayetin anlamına önce meallerden bakalım.

- "Şüphesiz ki Allah adaleti, iyiliği…. emreder."[27]
- "Şüphesiz ki Allah adaleti iyilik yapmayı…..emreder."[28]
- "Hiç şüphesiz Allah (tevhid inancını en başta olmak üzere her hususta) adaleti/doğruluğu, samimi ibadet ve itaati…..emreder."

Ayette yapısından hareketle ele almak istediğimiz kelime الإحسان (ihsân)'dır. Kelimeye ilk iki me'âde "iyilik", üçüncüsünde ise "samimi ibadet ve itaat" anlamı verilmiştir. Kelime gelen olarak, her hangi bir bağlam veya derinlemesine tahlil yapmadan iyilik yapmak anlamına da gelir, bir hadîs-i şerîfte ifade edildiği gibi; Allah'a O'nu görüyomuş gibi ibadet etmek, her ne kadar biz O'nu görmesek de O bizi görmek anlamına da işaret eder. Biz kelimeyi bir önceki ayetteki kelime ile aynı yolla, ki iki kelime de sarf bakımından aynı kalıptadır, ele alacağız ve anlam boyutunun bir veya birkaç kelimeyle ifade edilmeye imkan vermeyecek kadar geniş olduğunu göstermeye çalışacağız.

[25] Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali*, 32.
[26] Nahş 16/90.
[27] Çantay, *Tefsirli Kur'ân Meâli,* 2/61
[28] Altuntaş ve Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meâli,* 1.

Şöyle ki الإحسان kelimesi الإنفاق kelimesi gibi mezîd bir kelimedir. Kökü güzellik anlamına gelen حُسْن kelimesidir. الإحسان kelimesi de حسن kökünün başına أ (hemze) eklenerek elde edilir. حسن tek başına güzellik anlamına gelir. Kelime أ+حسن şeklinde sarf bakımından if'âl bâbına aktarılmıştır. Bu bâbın başına eklenen hemzenin kelimenin köke kattığı anlamlardan birisi de vücdân/idrak/görme/farkında olmadır. Dolayısıyla bu bâb köküyle beraber düşünüldüğünde aynı zamanda "güzelliğin idrakinde olarak iş yapmak" gibi bir anlam alanına da işaret etmektir. İster iyilik yapma, isterse de Allah'ı görüyormuşçasına ibadet/iş yapma şeklinde olsun bu eylemlerin güzellik idraki ile beraber olması bu kelimenin sarf (morfolojik) durumunun bir gereğidir. Zaten güzellik idraki olmadan iyilik de yapılmaz Allah'ın gözütiminde olma idraki de canlı olmaz. Burada söz konusu olan bir adı da el-Cemîl olan Allah'ın güzelliğini her yerde idrak etmektir. Bu idrak kişiye her zaman Allah'ın kendisini görüyor (ilgili hadîs) "idrakini" (vücdân) kazandırarak her zaman iyilik üzere olma gayretini kazandırır. Bu değerlendirmeyi yapmamızı sağlayan şey ihsân kelimesine Arapçaya ait sarf bilgilerinin açmış olduğu alandır ki bu Arapçanın kelime yapısıyla ilgili yüzel yapısına ait farklılıktan kaynaklanmaktadır. İşte bu yüzey yapı farklılıkları, diller arasında aktarımı mümkün kılan ortak alanı ifade eden derin yapının sağladığı imkanları sınırlandıran bir mahiyet arzetmektedir.

3. SONUÇ

Bu bildiride biz Kur'ân örnekliğinde diller arası aktarımı mümkün kılan derin yapı ile bu alanı sınırlandıran yüzey yapı farklığını ele almaya çalıştık. Diller arası aktarım yapılırken dilleri birbirine yaklaştıran ortak yapılarla bu dilleri birbirinden ayıran ve dolayısıyla dillere müstakil bir varlık alanı açan; kelime varlığından, cümle şekillerine ve farklı üsluplarına kadar yüzey yapı farklılıklarının çok iyi kavranmış olması gerekir. Aksi takdirde diller arası aktarım yapılırken aslı ve aktarımı birbirinden çok farklı hatta birbirinden tamamen değişik metinler ortaya çıkabilir.

Söz konusu Allah Te'âlâ'nın insanlığa bir beşer dili ile göndermiş olduğu son vahyi Kur'ân olduğunda bu çok daha fazla dikkat edilmesi gereken bir duruma işaret eder. Dolayısıyla Kur'ân me'alleri çalışması yapacak veya bunlar üzerinde okumalar yapacak olan kimselerin hem kendi ana dillerini hem de Kur'ân'ının nâzil olduğu dil olan Arapçayı çok iyi bilmeleri, ortak ve farklı yönlerine vâkıf olmaları gerekir. Ancak aktarım her ne kadar mahâretle yapılmış olursa olsun genel olarak hiçbir asıl dildeki metin onun tercümesi değildir. Dolayısıyla hiçbir meal de Kur'ân değildir.

Burada ifade edilmesi gereken son bir husus da şudur. Burada bir dilin mutlak olarak diğerlerinden üstün veya kutsal olduğu düşüncesi ifade edilmemektedir. Zira işin ehli olanlar bilirler ki Kur'ân da beyân edildiği üzere bütün diller başka bir ifadeyle insanların dillerinin birbirinden farklı olması Allah'ın varlığının delillerindendir ki bu bakımdan bütün diller birer ayettir (delil).

KAYNAKÇA

Altuntaş, Halil ve Şahin, Muzaffer, *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli* (Ankara: Özgün Matbaacılık, 2006).

Chomsky, Noam, *Aspects of the Theory of Syntax* (Cambridge: The M.I.T Press, 1972).

Çantay, H. Basri, *Tefsirli Kur'ân Meâli* (İstanbul: Risale, 2014).

el-‘Attâbî, Ahmed Kâzım, “Ru’ye fi’l-menheci’t-tahvîlî”, *Mecelletu Kulliyeti’t-Terbiye bi-Câmi’ati Vâsıt* 1/6 (2009).

el-Cürcânî, ‘Abdulkâhir, *Delâilu’l-icâz,* thk: Muhammed Altuncî (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘Arabî, 1999).

el-Mu’avviz, ‘Âtıf Abdulaziz, “Usûlu nazariyyeti’n-nahvi’t-tehvîlî ‘inde ‘Abdulkâhir el-Cürcânî (H371)”, *‘Ulûmu’l-luğa,* 10/4 (2007).

es-Sekkâkî, Ebû Ya’kûb Yûsuf b. Muhammed b. ‘Ali, *Miftâhu’l-‘ulûm,* thk: ‘Abdulhamîd Hindâvî (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1971).

Hassân, Temmâm, *Makâlât fi’l-luğa ve’l-edeb III* (Kahire: ‘Âlemu’l-Kutub, 2006).

Öztürk, Mustafa, *Kur’an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri* (Ankara: Ankara Okulu, 2015).

Rifat, Mehmet, *Dilbilim ve Göstergebilimin Çağdaş Kuramları* (İstanbu: Düzlem Yayınları, 1990).

Searl, John R., *Bilinç ve Dil* (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005).

Vardar, Berke, v. dğr., *Yirminci Yüzyıl Dilbilimi* (İstanbul: Multilingual, 1999).